

La infàmia. La participació catalana en l'esclavisme colonial: una assignatura pendent

Mireia Mayolas Créixams, Enric Garcia Domingo

23/07/2025

Abstract

El 20 de febrer de 2025 el Museu Marítim de Barcelona (MMB) va obrir l'exposició temporal *La infàmia. La participació catalana en l'esclavatge colonial*. Es tracta d'una exposició de poc més de 400 m² però que concentra, en poc espai, molts temes i moltes preguntes. És fruit d'una llarga reflexió, per una banda, i d'una gran ambició institucional, per una altra.

Des de fa uns anys, les societats occidentals contemporànies han iniciat processos d'anàlisi, reflexió i reparació sobre esdeveniments i etapes històriques que han marcat la vida de persones, col·lectius i societats senceres. Un dels aspectes que ha generat més debat ha estat el paper que han jugat en el fenomen de l'esclavatge i el tràfic d'éssers humans al llarg de la història, especialment des del segle XVI. Països com França, el Regne Unit, Dinamarca, Portugal i els Estats Units, entre d'altres, no han defugit enfrontar-se amb el seu passat amb una visió crítica amb la voluntat d'identificar les oportunitats que ofereix el coneixement per combatre les seqüeles de l'esclavisme i promoure una societat més equitativa.

Amb l'exposició *La infàmia. La participació catalana en l'esclavatge colonial*, l'MMB també se suma a aquesta reflexió, un pas essencial per encaminar-nos cap a una societat multicultural més justa i integradora.

Introducció

“El cinema i la televisió ens han mostrat, milers de vegades, la perversió de les societats esclavistes d'altres, i concretament ens resulta molt familiar la història de l'esclavisme, l'abolicionisme, la guerra civil o la segregació racial dels EUA. Una darrera pel·lícula d'èxit, *Django Unchained* (*Django desencadenat*, en versió catalana), de Quentin Tarantino, ens mostrava la part més crua d'aquesta pràctica.

Però, quants de nosaltres fem l'esforç de canviar el paisatge del sud dels Estats Units pel de Cuba o Puerto Rico? Quants fem l'exercici de posar la imatge dels nostres avantpassats en el lloc dels dolents de la pel·lícula? Per posar només un exemple, unir en un paràgraf Cuba i Catalunya acabarà traient a la llum paraules com *indià*, *havanera*, *comerç*, *emigració* o *rumba*, i l'alegria i la simpatia de la gent negra d'aquesta illa, però rarament ens venen a la ment termes tan corrents a la Cuba espanyola del segle XVIII i XIX com fuet, grillons, execució, violació, mercadeig de persones o esclavització. El dia a dia dels nostres avantpassats en el món colonial ens queda tan lluny que ni el recordem. De fet, hi ha fins i tot qui qüestiona l'existència d'un fet colonial espanyol. Naturalment, sempre que no siguis negre o formis part de la comunitat de persones de sang barrejada, generalment barrejada a la força”.

Aquestes són algunes de les reflexions recollides en un article recent publicat a la revista *Argo*(1) amb l'objectiu d'explicar les claus del projecte *La infàmia. La participació catalana en l'esclavatge colonial* i per dibuixar la nostra voluntat de provocar un canvi de consciència i d'autoconeixement, com a societat i com a país, un repte gens fàcil. El gruix de la població no llegeix articles científics sobre esclavisme o explotació colonial, ni assisteix a fòrums i congressos i, fins i tot, la gent més informada i cultivada ha construït o ha heretat un imaginari que cal deconstruir. L'exposició *La infàmia* pretén ser una eina útil en aquest procés.

Un debat internacional i també local

El fet que el passat colonial espanyol (i, com a tal, també català) sigui ben conegut pels historiadors i historiadores, però amb prou feines formi part de la cultura popular més enllà dels tòpics —fins i tot dels més perversos—, diu poc de nosaltres com a societat. Oblit involuntari o ignorància, no hi ha cap terme positiu per a la nostra actitud davant el passat. Al costat de l'Acadèmia i dels mitjans de comunicació més generalistes, pensem que els museus catalans hi tenim molt a dir.

Qualsevol llibre clàssic sobre història moderna i contemporània d'Espanya ens parlarà de cotó i d'indústria tèxtil, de sucre, de la construcció de ferrocarrils i de grans operacions urbanístiques, de comerç ultramarí i d'emigració. I tindran segurament unes ratlles per recordar la figura dels indians, aquells homes dotats d'habilitats meravelloses que els permetien fer fortunes increïbles només amb la seva feina, o amb el comerç de productes que queien dels arbres o es produïen gràcies a la col·laboració de la simpàtica gent nativa. Només les edicions de les darreres dues dècades incorporen una mirada crítica més descarnada, que es fa més fosca i més precisa segons avancen les recerques en marxa.

Un dels temes més debatuts és el reconeixement del paper que el tràfic, i sobretot l'explotació, de persones esclavitzades, va tenir en l'acumulació dels grans capitals que van permetre la revolució industrial, el desenvolupament urbanístic de les grans urbs europees i, en definitiva, l'esplendor de les potències del nostre continent. El tràfic i l'explotació són fenòmens que no poden amagar els grans avenços de la societat occidental en la lluita per la igualtat social o dels drets de les classes treballadores. Però la història és la que és: en el mateix lloc i moment en que el moviment obrer es desenvolupa, hi trobem sectors de la societat que no només s'oposen als avenços socials, sinó que també defensen institucions com l'esclavatge sense cap pudor. En l'altra cara de la moneda, no podem creure en la imatge d'unes societats africanes pacífiques i igualitàries, reflex del mite del “bon salvatge”, només corrompudes per culpa dels perversos homes blancs. Com sempre, la veritat està en el punt mig.

Des del punt de vista de les societats africanes, dels afrodescendants o de les víctimes del racisme, el que importa és l'herència de tot plegat, i també preocupa la cura de les ferides encara obertes. El primer pas és explicar que la Gran Bretanya, França o Portugal, per citar els països més propers, van construir els seus imperis amb violència extrema, domini i explotació, i amb un intensiu aprofitament de l'economia esclavista. Espanya també.

D'entre tots els fenòmens, institucions i sistemes que han construït la història de la humanitat, un dels més impactants (en tots els sentits que aquesta paraula té en català) és el del tràfic transatlàntic de persones esclavitzades entre els segles XVI i XIX. Aquesta història, llarga i ben documentada, continua sent tabú a Espanya i a Portugal. I agradi o no, Catalunya hi va tenir un rol fonamental en proporció a la seva importància en l'economia espanyola i en l'aventura colonial, especialment des de mitjan segle XVIII. Resulta sorprenent que la nostra societat, la catalana, que en general ha estat capaç d'exercir una enorme capacitat d'autocrítica, que és oberta i creativa, i que ha estat a l'avantguarda en molts camps i moviments, tingui aquí una assignatura pendent. Un mal entès sentiment de culpa, de responsabilitat col·lectiva i de pudor provincial fa que el tema del passat esclavista s'expliqui poc i malament.

Aquest tema, l'esclavisme i l'explotació colonial, abordat des de diverses perspectives, busca identificar les implicacions econòmiques i socials dels fets. Mitjançant diferents formes d'expressió com exposicions, congressos científics o creacions artístiques, la societat ha de reflexionar i revisar de manera crítica el passat que ens encadena, per tal de comprendre millor les conseqüències que ens afecten en l'actualitat. A Catalunya el moviment va començar, sobretot, en el món de la recerca i l'ensenyament, i va continuar amb jornades i congressos, i recentment va tenir un impuls notable amb l'encomiable campanya del grup de la revista *Sàpiens*, amb un número especial del

mensual i amb un documental emès en horari de màxima audiència a TV3.

Arreu del món trobem museus marítims que han pres la iniciativa. Atès el caràcter marítim del “passatge”, la vinculació amb el comerç colonial o la repressió del tràfic, sembla clar que són una tipologia de museus en una posició perfecta per abordar aquest assumpte amb una visió global. Per tant, i seguint el fil dels principals països europeus que estan revisant el seu passat colonial i el seu rol en el tràfic de persones esclavitzades, el Museu Marítim de Barcelona va posar en marxa el projecte *La infàmia. La participació catalana en l'esclavatge colonial*. És la nostra primera aportació a un debat obert fa anys, amb Espanya i Portugal a la cua del procés de memòria. En el cas espanyol, agreujat per un altre debat més complex sobre l'existència o no d'un imperi colonial, un fet tan evident com negat des d'algunes posicions que creïem mortes fa temps.

Una exposició necessària

Aquesta era una assignatura pendent per al museu i per a la societat; calia fer aquesta exposició, l'hem fet i ens en sentim orgullosos en tant que equip. Si volem considerar-nos un dels millors museus marítims del món, com sincerament pensem que podem presentar-nos, calia donar el pas, tot i els riscos que comporta. La catalana és una societat que es reconeix força bé com a víctima (de les guerres civils, de les repressions polítiques o de l'explotació econòmica) però que s'ignora quan toca reconèixer-se com a botxí, repressora o explotadora. La imatge que ens hem creat i que alguna gent defensa a mort no pot suportar cap crítica. L'exposició vol presentar la participació catalana en el tràfic de persones esclavitzades des d'una mirada oberta i sense prejudicis, no per assenyalar la culpa sinó per l'afany de créixer com a persones i com a col·lectiu.

La mostra *La infàmia* aborda la participació de Catalunya en el tràfic de persones esclavitzades i el seu rastre en l'actualitat, i amb la seva pròpia existència assenyala amb el dit tots aquells que encara no han fet el pas. La nostra aproximació es fa des de la posició local, la que coneixem millor i la que té un millor encaix en l'entorn de les nostres col·leccions, de la nostra exposició permanent i també dels nostres projectes. L'esforç de fer una incursió més àmplia des d'una visió espanyola, escapava de les nostres possibilitats i, per tant, ens hem focalitzat en el que ens resulta més proper i el que coneixem millor. Ningú pot defugir aquesta infàmia. Catalunya va tenir un rol destacat en proporció al seu valor en la economia espanyola de l'època, però el rastre del tràfic i l'explotació colonial arriba a tots els racons d'Espanya, amb espais més significatius que d'altres, com ara Madrid, Cantàbria, el País Basc, Mallorca o Cadis. Esperem algun dia veure exposicions com aquesta en altres territoris.

El tràfic de persones esclavitzades ha tingut el seu espai mínim dins el museu en diferents moments (des de l'exposició *Catalunya i ultramar* fins a una petita àrea a *Catalunya mar enllà*) i la seva incorporació als nostres relats sempre ha estat considerada més com a assignatura pendent que com una realitat. Pels volts de l'any 2017 un petit equip del museu va començar a recollir informació sobre el tema: bibliografia, proposta d'exposició, etc. El treball iniciat per Inma González i Ismael García va ser el punt de partida sobre el qual es va construir tot el que va venir després. Tothom entenia que havia arribat el moment de trencar un tabú, i que teníem una missió per aconseguir. Malauradament, el museu ha patit importants entrebancs, alguns de compartits amb la resta de la societat (la pandèmia) i d'altres de propis (provisionalitat en la direcció, problemes pressupostaris, etc.). En definitiva, les circumstàncies no van ajudar al seu desenvolupament. A partir del maig del 2021, amb una nova direcció, però amb un mateix equip tècnic (resilient i tossut a parts iguals), va tornar a agafar embranzida i es va reprendre un projecte que encara no tenia nom ni forma, però que va acabar en l'exposició *La infàmia* i tot el que l'acompanya.

Un projecte marca “Museu Marítim de Barcelona”

La infàmia ha estat un projecte de tot l'equip del museu. El comissariat va recaure en Mireia Mayolas i Olga López. El criteri del museu en els darrers anys és el d'assumir el comissariat de manera interna i sumar professionals solvents per completar l'equip, però no per actuar en nom de la institució o, com passa sovint, contra la institució. Han estat acompanyades per les conservadores i restauradores, per l'equip d'exposicions i per l'equip de comunicació. En realitat, tothom hi ha participat d'una manera o d'una altra.

A aquest equip del mateix museu, s'hi han sumat professionals externs de gran nivell. En primer lloc, calia

assegurar el rigor científic, que va ser proporcionat pel doctor [Martín Rodrigo](#), professor d'Història Contemporània a la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona i un dels grans investigadors del nostre país entorn l'esclavisme colonial. En paral·lel, calia una narrativa a mida i per a la realització del guió es va contactar amb [Antoni Tortajada](#), periodista vinculat a TV3, amb una llarga trajectòria com a guionista de documentals de caire històric i social.

La combinació d'una persona de reconeguda expertesa en el tema de l'exposició i un/a periodista ens ha funcionat molt bé altres vegades. Una bona mostra va ser l'[exposició Antoni Benaiges, el mestre que va prometre el mar](#), amb un tàndem format per Sergi Bernal —que és qui més recerca ha fet sobre Benaiges— i Plàcid Garcia-Planas, corresponsal de *La Vanguardia*, que va redactar uns textos excel·lents. Un altre cas a destacar va ser el de [Jo de petita anava sempre al moll](#), on la periodista Catalina Gayà va treballar braç a braç amb Cristina Caparrós, armadora de la Barceloneta, en una petita exposició que reflexionava sobre la sostenibilitat i el present i futur de la pesca partint la comunitat pescadora de la Barceloneta.

Per a la realització del projecte museogràfic, a l'equip esmentat s'hi va unir [Ignasi Cristià](#), un grandíssim escenògraf de llarga trajectòria en el camp de les exposicions. Cristià i el seu equip han creat un embolcall d'extrema sobrietat, força i bellesa. El revés de la moneda el vam tenir en la producció de l'exposició, que havia guanyat l'empresa Mobles Bràfim en un procediment de contractació obert, amb qui els problemes es van anar succeint l'un darrere l'altre fins a provocar un endarreriment de la inauguració de dos mesos.

Finalment, però no menys important, [Sally Fenaux](#) va crear una petita gran obra d'art audiovisual, que ens convida a tancar l'exposició amb un cant a l'esperança i a la concòrdia.

Estructura de l'exposició

Després de moltes discussions entre l'equip del museu, Antoni Tortajada, Martín Rodrigo i Ignasi Cristià, es va arribar a un consens pel que fa a l'estructura de l'exposició i els petits àmbits que la formen:

- **Les vergonyes de la societat vuitcentista.** El punt inicial del relat situa el públic a la inauguració de l'Exposició Universal de 1888, en què Barcelona —convertida en una regió econòmica de primer nivell— es mostrava orgullosa al món. L'escenografia recrea un teatre que podria ser el Liceu, on la gent benestant hi va a mirar i a ser mirada. Per les seves finestres es poden veure imatges de com era aquella ciutat que creixia per l'Eixample: del passeig de Gràcia, de l'Arc de Triomf o el monument a Colom que acabaven d'erigir-se, de la zona portuària...
- **El rastre urbà dels beneficis esclavistes.** Aquest primer àmbit ja dona pistes d'on provenien els capitals que van permetre aixecar tots aquests edificis que encara formen part del paisatge urbà de la nostra ciutat. Al perímetre de la sala hi apareixen els noms d'alguns catalans —capitans i armadors— involucrats en el tràfic de persones esclavitzades. Al centre, un gran interactiu especifica en quins carrers tenien els seus domicilis i com havien fet els diners una quarantena de prohoms instal·lats a Barcelona.
- **El tràfic colonial de persones esclavitzades.** Darrere aquesta ciutat esplendorosa hi ha l'Àfrica, un segon àmbit que deixa al descobert l'origen de moltes fortunes catalanes. Les imatges i els objectes s'han col·locat darrere dues àrees delimitades per barrots. El sostre s'ha fet més baix per ajudar a donar una sensació claustrofòbica. Hem retrocedim fins l'any 1821, en què va entrar en vigor una acord signat entre Espanya i el Regne Unit pel qual quedava prohibit el tràfic de persones esclavitzades. Des d'aquell moment i fins l'abolició de l'esclavisme a Cuba, el 1886, les expedicions negreres de comerciants catalans es disparen. A un costat, es parla de les factories de catalans, emplaçaments aixecats a la costa africana on es concentraven les persones raptades abans de pujar al vaixell. Pot veure's, també, una col·lecció de manilles, turmelleres i creus de Katanga de diversos metalls que els europeus utilitzaven per adquirir les persones esclavitzades als governants africans. A l'altre costat es donen a conèixer diversos vaixells destinats al tràfic esclavista i s'exposen tres exvots que relaten la persecució d'embarcacions negreres catalanes per vapors de l'armada anglesa.
- **Els ingenios. El gran negoci dels espanyols a Cuba.** L'exposició fa un altre salt de continent per ubicar-nos a Cuba, on eren conduïdes les persones raptades a l'Àfrica. Aquest àmbit està presidit per la gran maqueta d'un *ingenio*, terme que designa les hisendes colonials, la majoria de propietat espanyola o de descendents d'espanyols, on es molia i processava la canya per produir sucre i aiguardents, que funcionaven amb mà

d'obra esclavitzada. Altres objectes que hi podem trobar són cartes nàutiques navegades, que permeten veure el comerç triangular, i gravats tant d'*ingenios* com de vistes de ports de Cuba o grillets.

- **I què en pensava la gent de tot això?** L'espai següent de la mostra conté obres que retraten la postura de la gent de la Catalunya a finals del segle XIX sobre l'esclavisme: esclavistes i abolicionistes en confrontació, fins que l'any 1886 el govern espanyol aboleix l'esclavisme a les seves colònies.
- **El racisme que n'ha quedat.** L'últim àmbit està destinat a reflexionar què en perviu d'aquell fet històric i assenyala el racisme que n'ha quedat i com s'ha transmès a partir de la reproducció d'una imatge caricaturitzada i, fins i tot, ridiculitzada de les persones negres a través de revistes infantils —des de Tintín fins a Patufet— o de productes basats en el cacau, com els Conguitos, el ColaCao, xocolates, etc. Un gran quadre d'Antonio López i una fotografia al costat de quan es va retirar la seva estàtua de Barcelona inciten a reflexionar què fer dels monuments històrics que hi ha a l'espai públic i que avui ens avergonyeixen. I potser l'obra més destacada és l'audiovisual *Una història de reconciliació*, creat per la cineasta guineana Sally Fenaux expressament per a aquesta exposició. Aquesta peça artística profunditza entorn la capacitat que tenim les persones de canviar els relats.

Un punt de vista bel·ligerant

Aquesta exposició, o, millor dit, aquest projecte, no pretén ni autocastigar-nos ni demanar perdó, ni plorar, sinó que proposa actuar. Cal mirar el passat però no per demanar disculpes en diferit, sinó per entendre millor per què som com som, i per a preguntar-nos si podem ser millors. La història del tràfic i explotació de persones esclavitzades a les colònies europees, incloses les espanyoles al continent americà, no és un retrat de bons i dolents. És més aviat un retrat coral on una societat és protagonista activa o còmplice (conscient o no) d'un sistema que semblava natural, inqüestionable. Les coses eren com eren i no calia fer-se cap pregunta. La gent rica entenia que els seus privilegis emanaven de Déu i de la seva posició social; la gent pobre acceptava la seva situació o es revoltava, però generalment aspirava a ser rica ella mateixa i no a canviar la societat. I si la Providència havia volgut que la societat europea anés per davant i per sobre d'altres pobles de color, més primitius i, per tant, menys estimats per Déu, doncs no calia qüestionar l'obra divina.

La tesi que defensa implícitament el projecte *La infàmia* és que el sistema esclavista començava amb la captura d'un ser humà al golf de Guinea i acabava en una tassa de xocolata consumida a Barcelona o a València. El grau de participació, de coneixement, de culpabilitat si voleu, era molt diferent entre qui feia servir el fuet i separava pares, mares i criatures a les factories de la costa africana i qui consumia productes ultramarins. Era força diferent la situació de qui comprava joves forts i sans per treballar a la seva plantació de cotó de qui que comprava draps de cotó. Però un fil invisible unia pràcticament tots els membres de la societat en una xarxa de complicitats. És cert que les persones africanes amb prou feines eren visibles a Europa, i quan eren presents era ho feien "naturalment" en tant que servents fidels, de *mulatos* exòtics o personatges singulars en un espectacle de teatre o circ. Però a les colònies no hi havia gaire oportunitats per a la ignorància. Per tant, el tràfic de persones esclavitzades i la seva explotació, la violència i la crueltat, eren l'obra coral de la societat en el seu conjunt, amb diferents graus de responsabilitat i de consciència, però de la qual era difícil quedar fora.

L'MMB és una institució ambiciosa, compromesa i militant. Vol ser un museu rellevant, que utilitza la narrativa històrica del nostre passat marítim per fer-se preguntes sobre el nostre present. Fa temps que van enterrar conscientment el mite de la neutralitat i hem acceptat que cal, sempre, prendre un partit. En aquest cas, en favor de les víctimes, per una banda, i en honor dels col·lectius abolicionistes, silenciats i oblidats davant el pes immoral d'aquelles persones favorables a l'esclavatge i els seus beneficis. Per tant, l'exposició *La infàmia* posa de manifest, un altre cop, el compromís del Museu Marítim de Barcelona per abordar qüestions de memòria històrica i justícia social. Una altra exposició sobre el desballestament de vaixells ([*Trencant vaixells, trencant vides*](#)), inaugurada en el mateix moment, exemplifica aquesta voluntat, per no citar les exposicions fetes en el passat sobre la temàtica de gènere ([*Dones de mar*](#), [*Penèlope, la mar és teva*](#)) o de sexualitat ([*Sirenes en trànsit*](#), [*El desig és tan fluid com la mar*](#)). Per tant, parlar del tràfic de persones esclavitzades i del nostre passat colonial és una oportunitat més per parlar del llegat, de les ferides, dels tabús i del llast que ens impedeix ser una societat més justa i igualitària.

Si volíem que *La infàmia* s'emmarqués en un procés global de revisió crítica del passat colonial i esclavista per comprendre i corregir les seves seqüeles, haviem de donar-li un pes específic a una de les herències del tràfic: el

racisme. No és ni de lluny l'única, però si una de les que enverinen més la nostra vida present i comprometen el nostre futur. En època de revisionisme històric, d'hipocresia, i fins i tot de covardia, cal que els museus siguin militants. cal prendre partit.

Una exposició temporal és molt important, però en aquest cas especialment és la base sobre la qual hem de construir un projecte de divulgació més profund. Mentre es definia el contingut i to de l'exposició, l'MMB estava iniciant un procés de replantejament dels discursos i les narratives de la institució en clau de les mirades que ofereix, i les que pensem que hauria d'oferir. En la constatació que la nostra exposició permanent té importants mancances pel que fa a les veus que no se senten: les dones, les classes populars, altres cultures... i per descomptat qualsevol discurs no oficial, vam decidir que un dels eixos principals a desenvolupar s'havia de dirigir a treballar per incorporar l'alteritat.

Més enllà de l'exposició: el programa d'activitats

L'exposició és un camí i no un final, fins i tot pot ser el campament base d'una aventura que construïm amb debats i activitats per tal de reflexionar sobre el racisme, el colonialisme, el passat i, sobretot, el futur. Un conjunt d'activitats, seminaris i conferències dissenyats per compartir l'estat actual del coneixement sobre el tema, generar debat i reflexionar sobre com el fenomen de l'esclavatge ha influït a la societat contemporània través de l'herència que ens ha deixat.

El projecte *La infàmia* té diverses línies de treball.

-La línia d'aprofundiment científic, que dirigeix el doctor Martín Rodrigo, amb qui hem engegat les tertúlies “Què en sabem de la nostra infàmia?”, un paraigua sota el qual s'agrupa tot un seguit de conferències, debats i presentacions —que es va ampliant progressivament— que ens permet anar aprofundint sobre què va ser i què va representar l'esclavisme colonial. Hi estan participant grans professionals de la recerca, com Lluís Nicolau Parés, antropòleg i professor de la Universitat Federal de Bahia, Ulrike Schmieder, professora del departament d'història de la Leibniz Universität Hannover, o Gustau Nerín, professor de la Universitat de Barcelona, especialitzat en l'estudi del colonialisme a l'Àfrica. Les investigacions que nous doctorands estan portant a terme sobre la vinculació de la societat catalana amb l'esclavisme colonial es presentaran a la jornada “Noves recerques, noves mirades i noves aportacions en l'estudi de l'esclavitud colonial fetes des de Catalunya”, que se celebrarà a la seu del museu el 8 de juliol.

Dins l'apartat d'activitats científiques també hi podríem incloure la trobada que es va fer el 29 de gener “Àfrica i la revisió d'una amnèsia forjada: un camí de desconstrucció històrica”, organitzada pel [Centre d'Estudis Africans i Interculturals](#), per generar debat i diàleg a l'entorn de com el pes de la història ha generat un racisme antinegre en la nostra societat.

-La línia entorn la decolonització, per a la qual comptem amb la participació d'entitats i activistes referents en aquest tema.

Per abordar el tema de com es transmet el racisme, el 21 de març, [Dia Internacional per a l'Eliminació de la Discriminació Racial](#), el museu va acollir la proposta de l'[Espai Avinyó](#), “[Imatges infames](#)”. Era un taller pensat per a persones que treballen en temes d'interculturalitat, conduït per Anyely Marín, que tenia com a objectiu reflexionar sobre la genealogia de la imatge com a dispositiu de reproducció algorítmica d'imaginari racistes que continuen reproduint-se avui dia a través de les imatges utilitzades en campanyes de comunicació, exposicions, materials educatius i de sensibilització en el nostre context.

Un dissabte al mes, a partir del 26 d'abril, l'equip de [Ruta de Autor](#) condueix els itineraris “Barcelona i l'infame negoci de l'esclavitud”. La ruta comença al Museu Marítim i recorre el tram que porta fins al Pla de Palau: s'atura en front les residències d'alguns dels traficants i propietaris de persones esclavitzades que vivien a Barcelona en el segle XIX i referencia la història de diversos vaixells dedicats al tràfic negrer que eren de propietaris catalans.

Les jornades anuals Museus i Educació que organitza l'Àrea d'Educació i Activitats, destinada als equips de

programes públics de museus i institucions culturals, es centrarà en aprofundir què significa descolonitzar els museus i quin paper hi han de tenir les àrees vinculades als programes públics; quines implicacions té la decolonització, com generar relats més justos i inclusius, com crear espais de cocreació amb les comunitats que històricament han estat mal —o gens— representades i com desmuntar narratives impregnades de racisme. La jornada portarà per títol “[Eines per a la decolonització dels museus](#)”, i està prevista pel dimecres 14 de maig.

La xerrada *Què en sabem de la nostra infàmia?* del 12 de juny la coordina Laida Memba —que sovint assessora l’MMB en la reflexió entorn la decolonització a l’MMB—, portarà per títol “Respostes a la infàmia”, comptarà amb Alba Valenciano, antropòloga social de la UB, Esther Mayoko, historiadora i antropòloga, i Edmundo Sepa, sociòleg especialitzat en immigració i cooperació internacional, i estarà vinculada amb festival [Blackcelona](#) que se celebra els dies 25, 26 i 27 de juliol a Barcelona.

Moustapha Ady Mbaye Toure ha ajudat l’equip del programa pedagògic a dissenyar l’activitat “[Veus silenciades. Esclavitud al segle XIX, racisme al segle XXI](#)”, una visita dinamitzada que profunditza en l’origen i la difusió del racisme, dirigida a estudiants de l’ESO.

En aquests moments estem treballant amb altres activistes en nous programes per ampliar la reflexió entorn la decolonització de la nostra mirada.

-La línia de destinada a la difusió de l’exposició. A més d’oferir dues [visites guiades](#) conduïdes per l’equip de [Re-Crea, accions culturals](#), s’està treballant en un pòdcast de sis capítols que liderarà la periodista [Samanta Villar](#) —realitzat en col·laboració amb [RNE-Ràdio 4](#)—, i que de manera distesa abordarà temes com les rutes esclavistes, les condicions de vida a bord dels vaixells negrers, les factories de la costa africana d’on sortien les persones esclavitzades, naufragis, capitans catalans de vaixells negrers...

També s’està estem elaborant una exposició virtual, comissariada per Martín Rodrigo, que ampliarà en gran mesura els continguts de l’exposició *La infàmia*, i d’aquí molt poc tindrem editat un petit catàleg que recull textos i imatges dels diferents àmbits i estarà a la venda a la nova botiga del museu d’aquí molt poc.

El programa d’activitats de *La infàmia* no està tancat. Es va ampliant de manera continuada amb propostes, moltes de les quals estan sent realitzades per persones i col·lectius que fan recerca sobre l’esclavisme, sobre la decolonització de les institucions o vinculats a l’activisme antiracista. Per estar al dia, us recomanem anar consultant l’apartat [Infàmia](#) del web del museu.

El retorn per part del públic

Quan vam apostar per fer aquesta exposició, érem conscients de com n’és de polèmic el tema, i esperàvem crítiques tant de qui podia pensar que no era oportú posar el dit en aquesta nafra, com de qui podia considerar que no s’abordava amb prou valentia o de la manera més apropiada. La crítica és una oportunitat per conèixer millor el nostre entorn, les seves expectatives i pors, i per això al final de l’exposició hi hem posat dos llibres blancs destinats a recollir les valoracions del públic, que s’han de canviar cada mes. I què hi diu la gent?

La gran majoria considera que abordar el tema de la participació catalana en el tràfic de persones esclavitzades era necessari. Evidentment, també hi ha qui pensa que fer-ho és tirar-se pedres a la pròpia teulada, però no són gaires, potser perquè qui opina així ja no ve a l’exposició.

Bona part dels comentaris feliciten la iniciativa, però molts també consideren que es queda massa curta, que és superficial i mancada de context. Certs visitants exposen que els hauria agradat que es parlés més de quines famílies actuals descendeixen d’esclavistes, que mostrés més la crueltat amb què eren tractades les persones esclavitzades, que s’abordés el tema del cimarronatge, que s’expliqués la vida quotidiana d’esclaus i esclaves i es donessin a conèixer noms —tant els africans com els imposats pels seus propietaris—, que s’aprofundís en els cas dels xinesos culis que estaven en situació de semiesclavatge, que donéssim a conèixer millor quines són les persones referents a

Catalunya en la lluita contra el racisme. I molts d'aquests comentaris tenen raó. Cal dir que l'exposició és de dimensions reduïdes —d'uns 400 m²— i que la premsa, que n'ha fet molt ressò, ha ajudat a generar una gran expectació que, en alguns casos, porta a la decepció.

Per part del museu, estem orgullosos d'haver fet aquest primer pas i considerem el projecte *La infàmia* no només com una exposició, sinó com un conjunt d'actuacions per reinterpretar la història i el patrimoni marítim català amb la voluntat de donar resposta a les inquietuds que planteja la societat contemporània, multicultural i diversa. Per a nosaltres, és tan important l'exposició com els [programes d'activitats](#) que giren al seu voltant.

Notes

1. E. Garcia Domingo, "Blanc, negre i gris. El projecte *La infàmia*", *Argo*, 13, 2a època (estiu 2024): 23.

A blue rectangular box containing the word "Copyright" in white text.

Copyright